

Élelmészeti ellentmondások — avagy mennyire „korog” a Föld?

Németh Tamás

Magyar Tudományos Akadémia

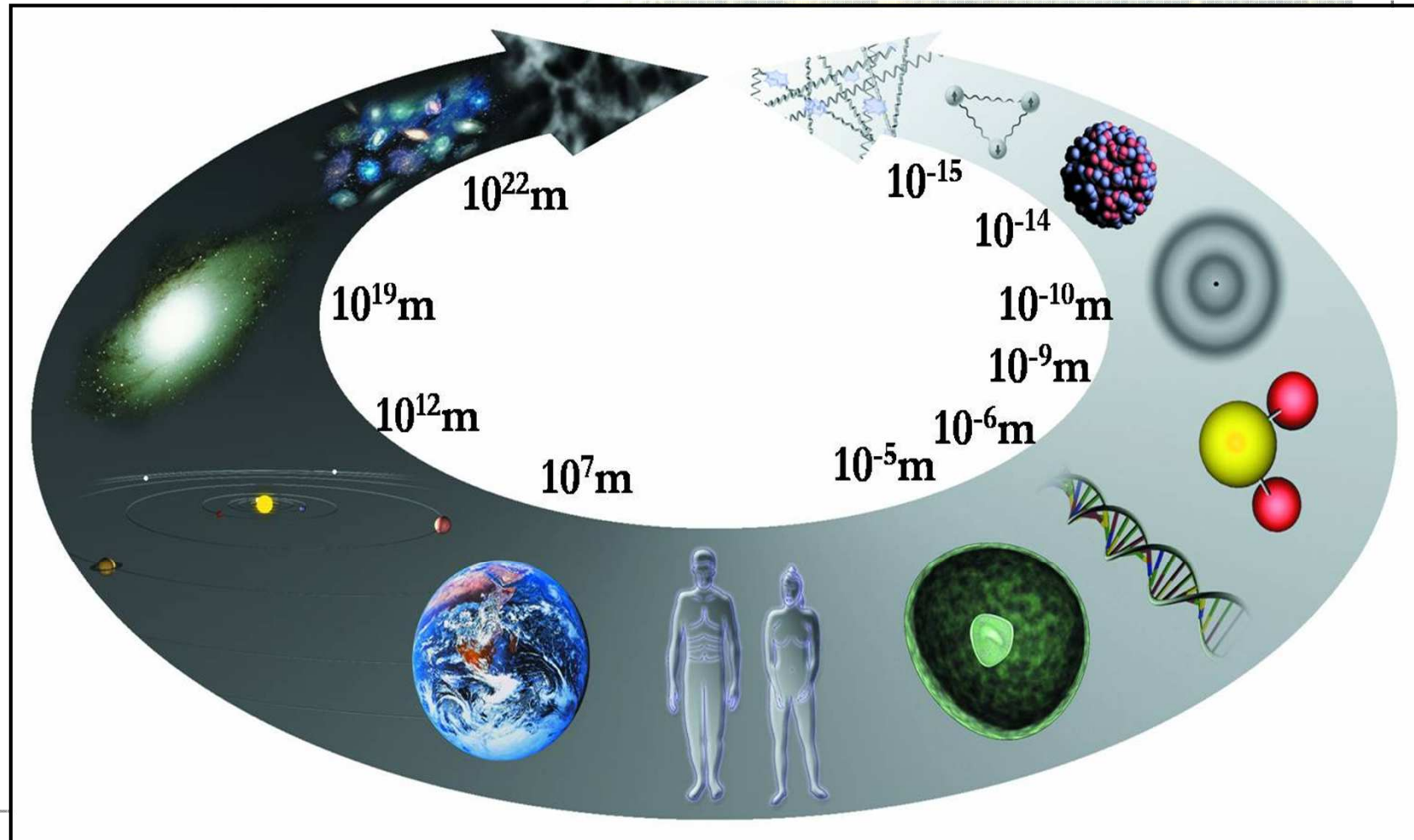
MTA Regionális Kutatások Központja - Pécs, 2011. április 4.

Világunk méretei

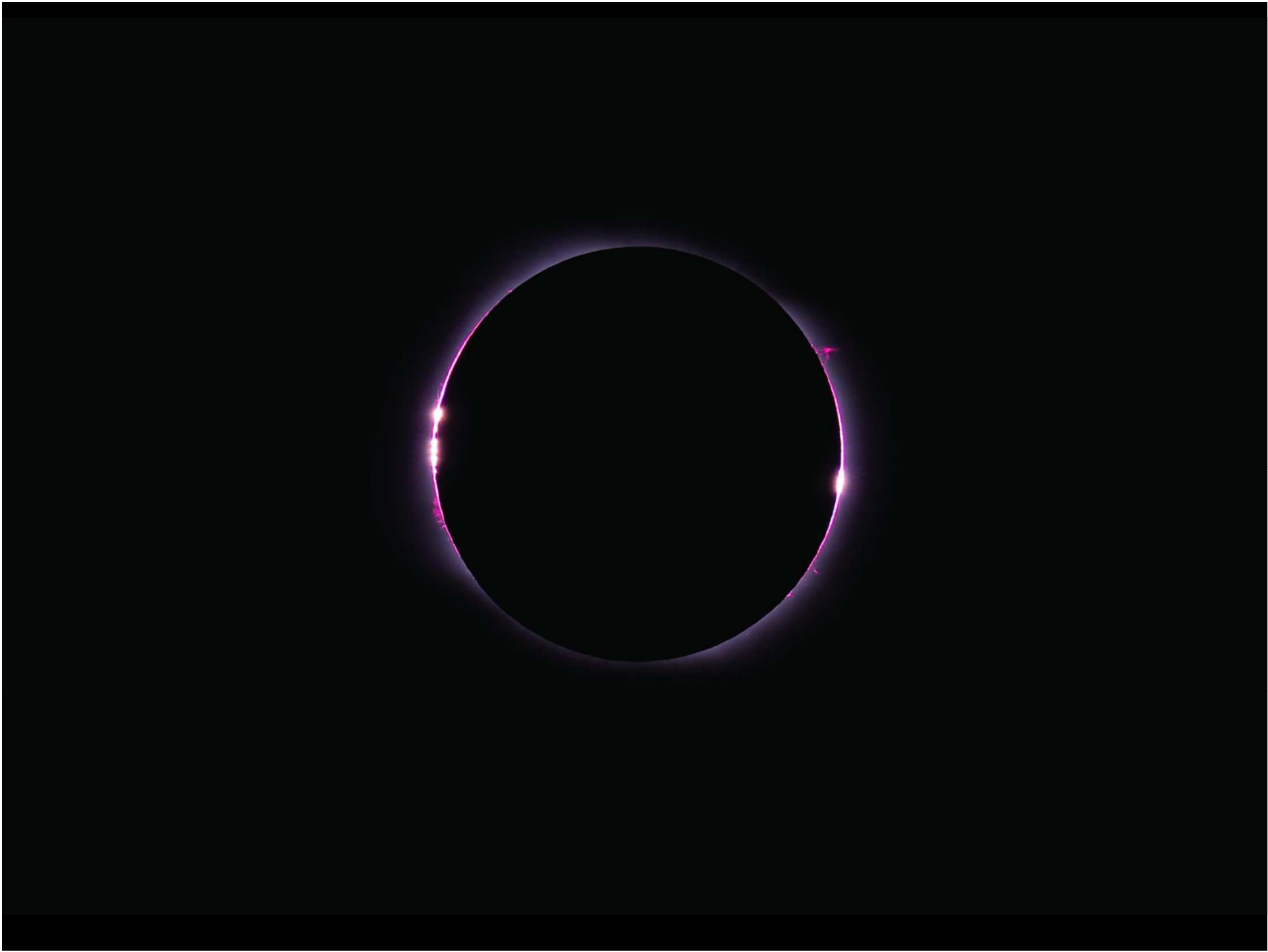

A Naprendszer bolygói

Ez az áldott Föld Vallás, természet, környezet

Gottlieb, 1996

„Az indiánok minden jót a Teremtő ajándékának tekintenek, amiért hálásnak kell lenni és meg kell becsülni: Mindannyian belőled származunk és hozzád tartozunk, Föld Anyánk. Tőled kapjuk az élelmet és úgy vigyázol ránk, mint a saját anyánk.”

„Találtak a Bibliában olyan szövegrészeket is, amelyek arra utalnak, hogy a keresztény vallás nagyobb figyelmet fordít a környezet megóvására, mint ahogy azt a felületes szemlélő véli.”

„A Gilgames eposz arról szól, hogy már évezredekkel ezelőtt is történt nagy méretű erdőirtás, mégpedig vallási köntösbe burkolt indokkal. Gilgames kr.e. 2700 körül élt és Uruk Sumér város legendás hírű királya volt.”

Ez az áldott Föld Vallás, természet, környezet

Gottlieb, 1996

„A hindu vallás is fontosnak tartja a természet megbecsülését és védelmét. A hinduizmus szerint csak az Istennek van korlátlan hatalma az élő és az élettelen természet fölött.”

„A buddhizmus is olyan vallás, amely az embert a természet részének és nem uralkodójának tekinti. Ebből következik, hogyha a természet szenved valami miatt, akkor a szenvedésből az ember is kiveszi a részét.”

„Új, kozmikus világban élünk, nem ehhez készült az ember. Hogy fennmarad-e ez most attól függ, **milyen gyorsan és milyen helyesen tud alkalmazkodni**, át tudja-e építeni eszméit és elgondolásait társadalmi, gazdasági és politikai szervezetté. Léte attól függ, gyorsabban tud-e alkalmazkodni, mintsem alantas erők elpusztítanak. Pillanatnyi helyzete előnytelen. Arra kényszerültünk, hogy **ősemberi aggyal** nézzünk szembe ezzel a helyzettel; olyan aggyal, mely nem sokat változott azóta, amióta kialakult. **Idejemúlt gondolkodással, intézményekkel és módszerekkel fogadjuk a változásokat, olyan politikai vezetőkkel, akik szellemi gyökereikkel egy régi, pretudományos világba kapaszkodnak**, és azt hiszik, hogy a problémák megoldásának az egyetlen módja a csalafintaság, a kétszínűség, ...”

Szent-Györgyi Albert

Porcius Cató: A földművelésről
(*De Agri Cultura*)

Kr.e. 234–149

Cultura

(latin)

Művelés – megművelés, szántás - vetés

300 évvel később

Cicero

már a következőt érti

Kultúra – szellemi művelés

Az emberi ismeret, meggyőződés és magatartás rendszere
(nyelv, eszmék, hiedelmek, szokások, tabuk, szabályok
intézmények, eszközök, technikák, művészeti alkotások, stb.)

„Et uirum bonum quom laudabant, ita laudabant: bonum agricolam bonumque colonum .... At ex agricolis et uiri fortissimi et milites strenuissimi gignuntur, maximeque pius quaestus stabilissimusque consequitur minimeque inuidiosus, minimeque male cogitantes sunt qui in eo studio occupati sunt.”

M. Porci Catonis (i.e. 234-149) : DE AGRI CULTURA

Amikor pedig egy derék embert dicsértek, így dicsérték: derék földműves, derék gazda....Viszont a földművesek közül kerülnek ki mind a legedzettebb férfiak, mind a legkitartóbb katonák, övék a legtisztesebb, legállandóbb, a legkevésbé irigyelt foglalkozás, s a legkevésbé helytelen gondolkodásúak azok, akik ezt a foglalkozást űzik.

M. Porcius Cato: A földművelésről (Kun József)

„Agrum quibus locis conseras, sic obseruari oportet ubi ager crassus et laetus est sine arboribus, eum agrum frumentarum esse oportet, idem ager, si nebulosus est, rapa, raphanos, milium, panicum, id maxime seri oportet.”

M. Porci Catonis (i.e. 234-149) : DE AGRI CULTURA

Azzal kapcsolatban, hogy a földet hol, mivel kell bevetni, ill. beültetni, ezt tartsd szem előtt: ahol a talaj kövér, bőtermő, fák nincsenek, gabonaföld legyen. Ha ugyanez a föld ködjárta, főleg répát, retket, kölest, kása-kölest kell bele vetni.

M. Porcius Cato: A földművelésről (Kun József)

„Stercus diuditio sic: partem dimidiam in segetem, ubi pabulum seras, inuehito et....partem quartam circum oleas ablaqueatas....alteram quartam partem in pratum reseruato idque”

M. Porci Catonis (i.e. 234-149) : DE AGRI CULTURA

A trágyát így oszd szét, felét arra a földdarabra hordd ki, ahova a takarmányt kell vetni... a trágya negyed részét teregesd el a már körülásott olajfák szomszédságában....másik negyedét a rét számára tartsd vissza.

M. Porcius Cato: A földművelésről (Kun József)

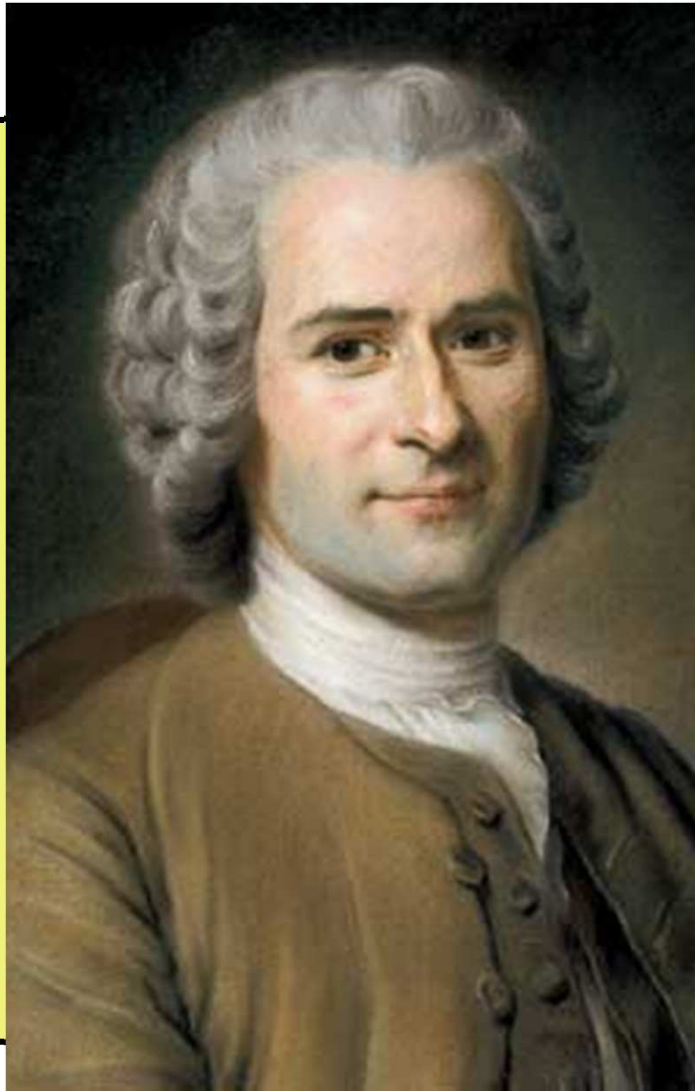

Értekezés
KÁLTI MÁRK a
XIV. században élt krónikaíró

fehérvári és veszprémi kanonok
az 1370-ben elkészült latin nyelvű
magyar krónikájában, ami a
hunok történetét dolgozta fel a
honfoglalás befejezéséig, azt írja:

„Akié a föld, a víz, a fű
– azé minden!”

Jean-Jacques ROUSSEAU
(1712 – 1778)

filozófus, író és zeneszerző

Értekezés az emberek közötti
egyenlőtlenség eredetéről
és alapjairól:

„Az első ember, aki bekerített egy
földdarabot és azt találta mondani,
hogy: ez az enyém...”

XIX. század

„Még ma is alig látni mást, mint egyik gabonaföldet a másik után. Közben alig valami változatosság: kevés ipari növény és kevés takarmány. És a gabonanövények között is csak egyik vagy másik faj van túlsúlyban. A búza uralja a legnagyobb területet.”

„Csalódik az, aki a nagy termékenységen nagy átlagtermést ért. A nagy termékenység abban áll, hogy kicsi munkával érnek el átlagos eredményt. A gazdaság extenzív természete hozza magával, hogy a termés nem magas. A termékenység Magyarországon nem abszolúte, hanem relatíve nagy.”

Dr. Heinrich Ditz, 1867

A hozamok alakulása Európában a XIII-XIX. század között

terület	időszak	átlaghozam (az elvetett maghoz képest)
Anglia	1200-1249	3,7
Franciaország	1200 előtt	3,0
Anglia	1250-1499	4,7
Franciaország	1300-1499	4,5
Németország, Dél-Skandinávia	1500-1699	4,2
Kelet-Közép- és Kelet-Európa	1550-1820	4,1

Slicher van Bath (1963) nyomán

A földhasználat alakulása világszinten 1700-tól 1980-ig

vegetáció típusa	terület (10^4 km ²)					változás	
	1700	1850	1920	1950	1980	arány %	terület (millió km ²) 1700-1980
Erdők, fás területek	6215	5965	5678	5389	5053	-18,7	11,62
Füves területek, legelők	6860	6837	3784	6780	6788	-1	0,72
Termőterületek	265	537	913	1170	1501	+ 466,4	12,36

Forrás: Richards, J.F., 1990

Gabonahozamok alakulása

Parlagos gazdálkodás	- 0,1-0,2 t/ha
Ugaros gazdálkodás	- 0,4-0,6 t/ha
Vetésforgó a századfordulón	- 1,0-1,5 t/ha
Magyarország az 1970-es években	- 3-4 t/ha
Élenjáró üzemek az 1970-es években	- 5-6 t/ha
Élenjáró üzemek az 1990-es években	- 8-10 t/ha

Kádár, 1979

Négy évi növényi NPK veszteség eltérő gazdálkodási viszonyok között, kg/ha

Gazdálkodás módja	N	P ₂ O ₅	K ₂ O	Összesen
Parlagos gazdálkodás *	12	4	2	18
Előszállási gazdaság **	20	8	5	33
Rothamstedi vetésforgó a XIX. században ***	64	21	7	92
Magyaróvári gazdaság **	61	24	16	101
Állami gazdaság 1970-75. években *	337	108	160	605
Korszerű árutermelő forgó Angliában ***	438	144	490	1072
Állami gazdaság 2000 körül *	674	216	320	1210

*saját becslés; **Cserháti és Kosutány, 1887; *** Cooke, 1965

Kádár, 1979

Az életminőség alapvető meghatározói

- tiszta víz;
- jó levegő;
- megfelelő minőségű és mennyiségű élelmiszer.

**KAP támogatás felmérés
2004. november 22 – december 19.
(25 tagállam 25 ezer polgára)**

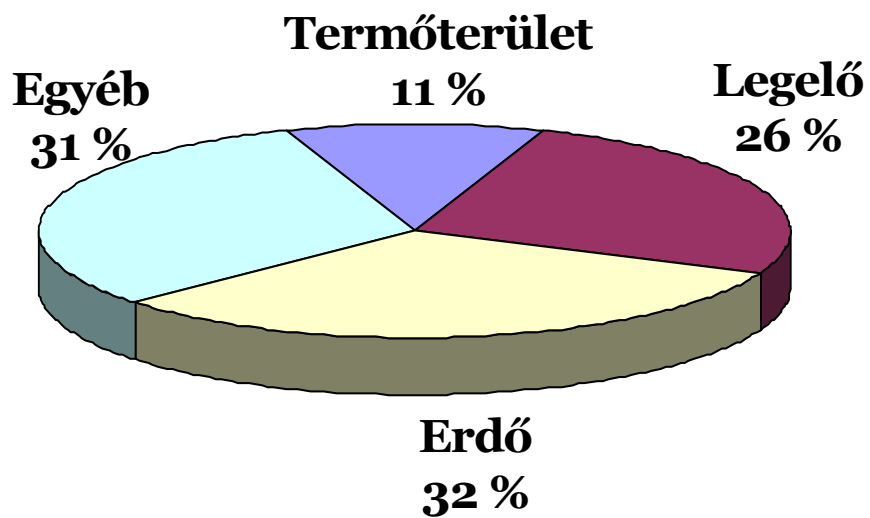

Prioritás:

- 1, Gazdag, stabil és megfelelő jövedelem – 36 %**
  - 2, Egészséges és biztonságos élelmiszer – 30 %**
  - 3, A környezet védelme – 28 %**
-

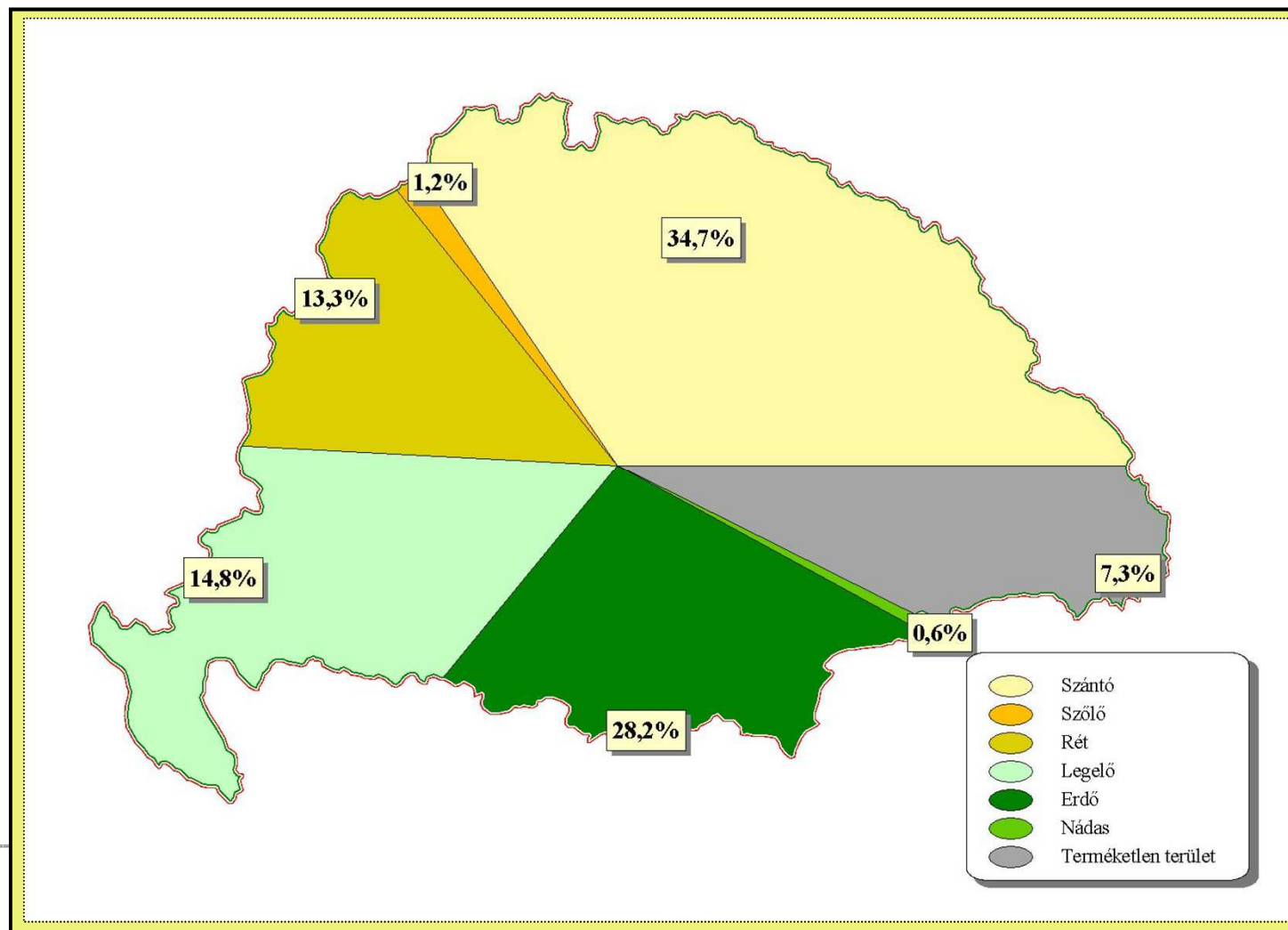
A földterület használatának alakulása világviszonylatban

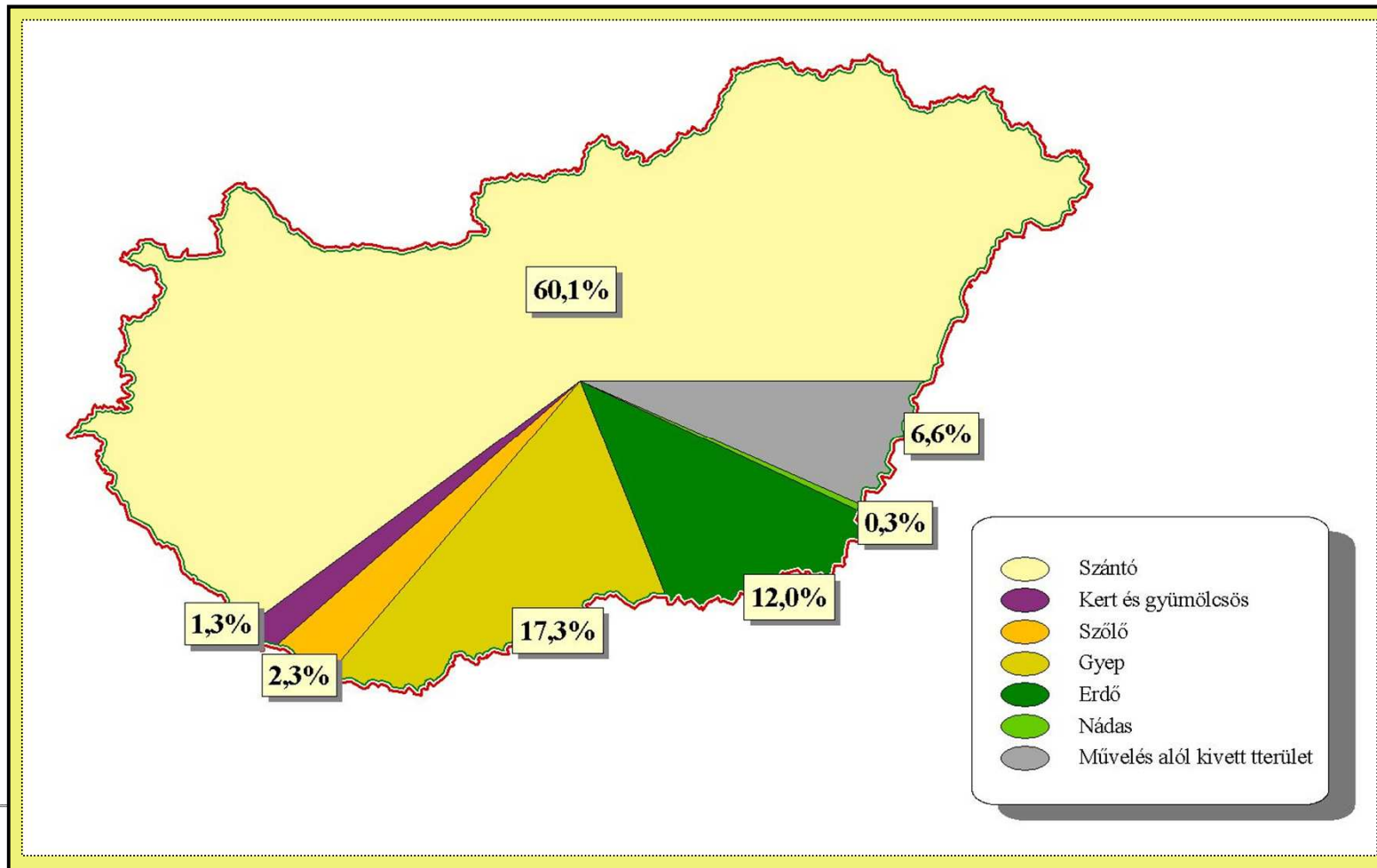
Magyarország földhasználatának alakulása az 1873-as évben

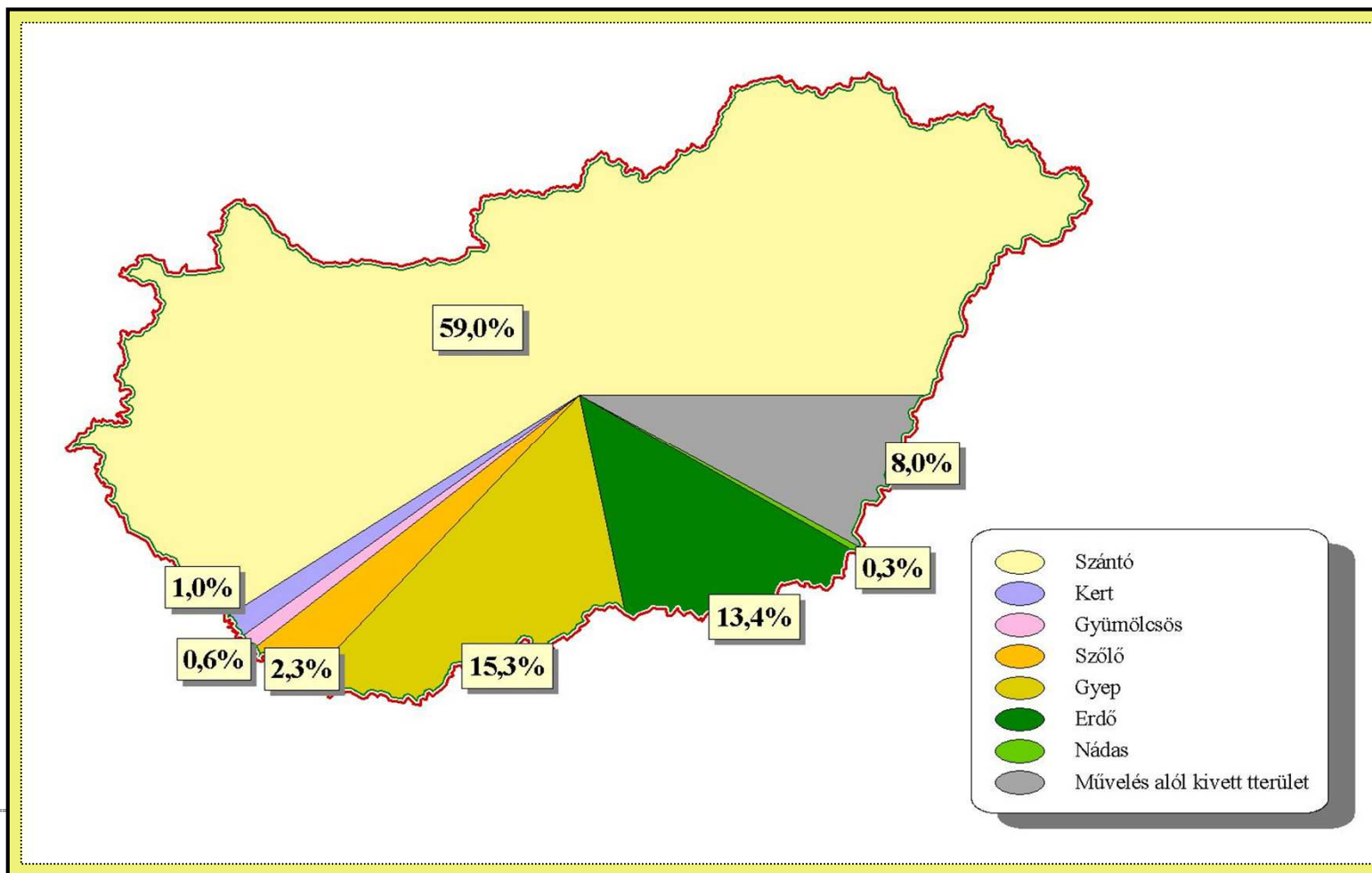

Magyarország földhasználatának alakulása az 1931 és 1950 közötti időszakban (átlagban)

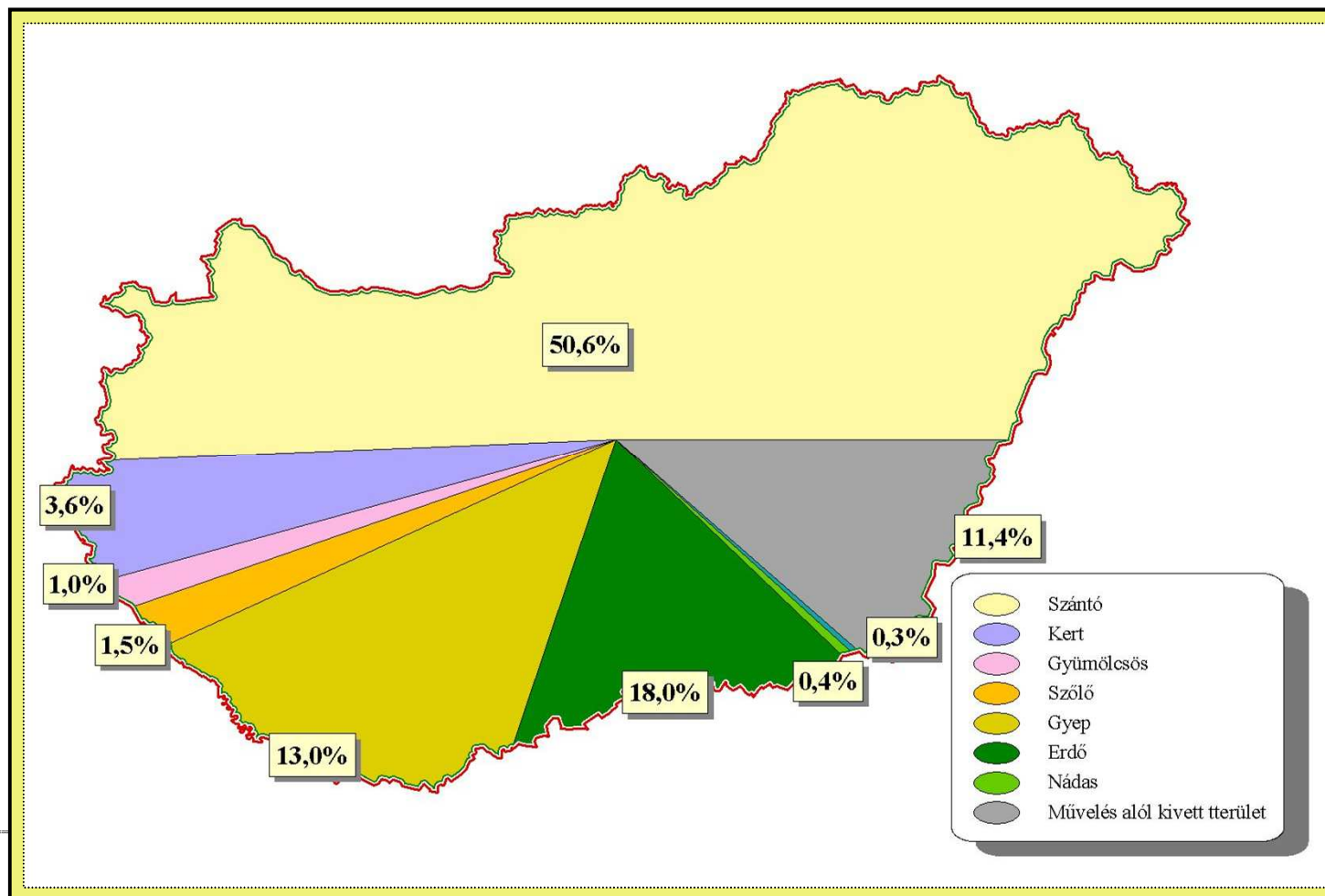

Magyarország földhasználatának alakulása az 1953-as évben

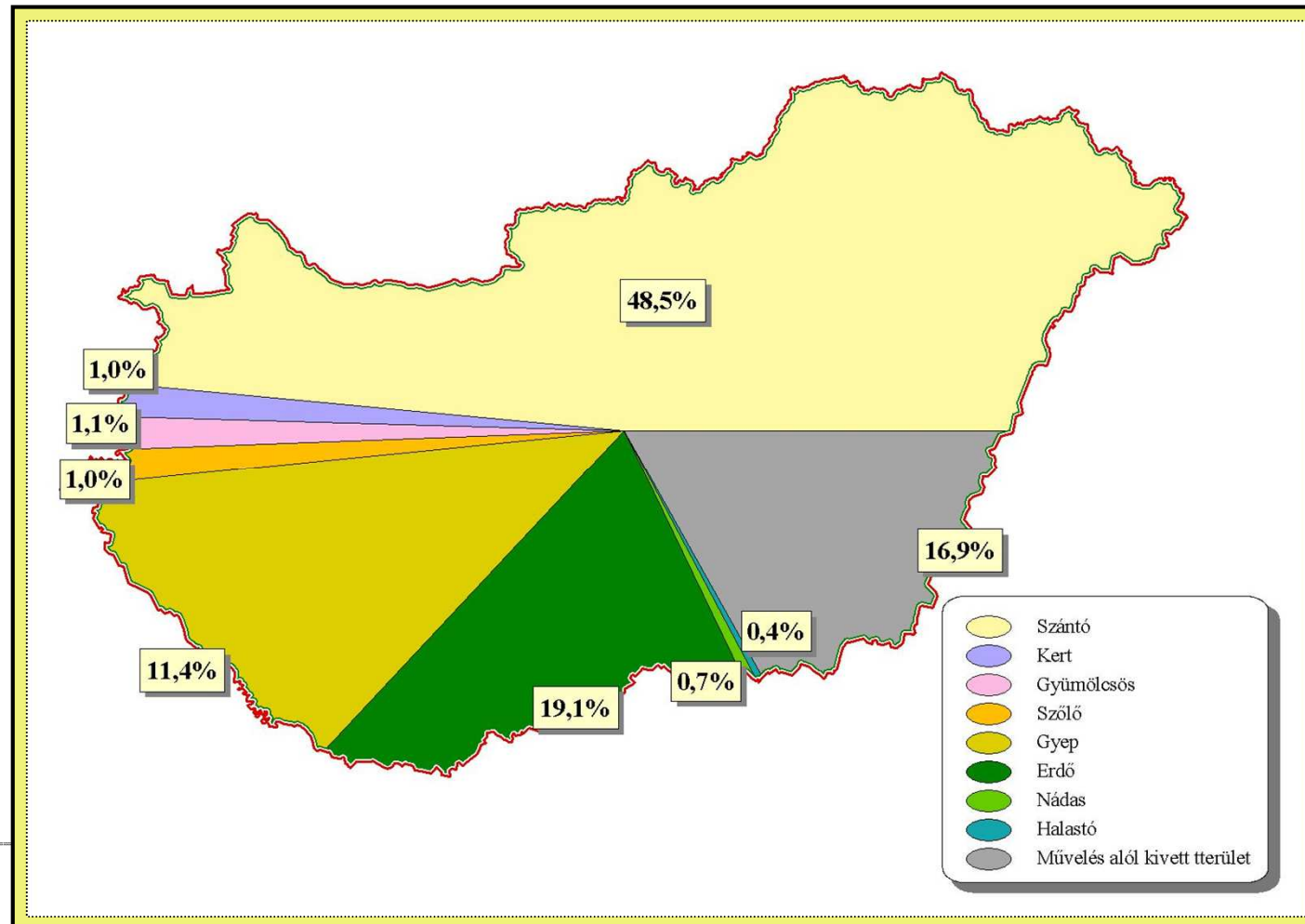
Magyarország földhasználatának alakulása az 1988-as évben

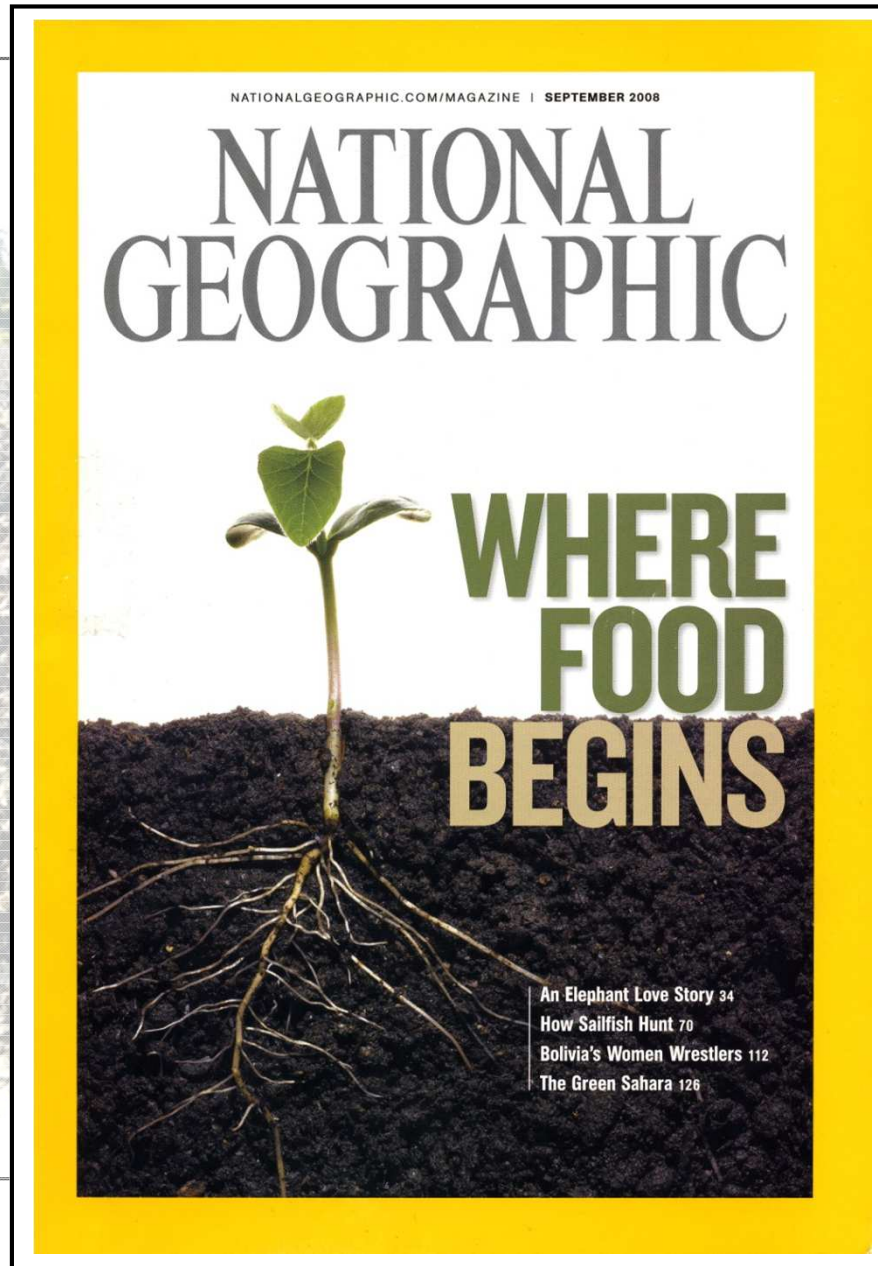
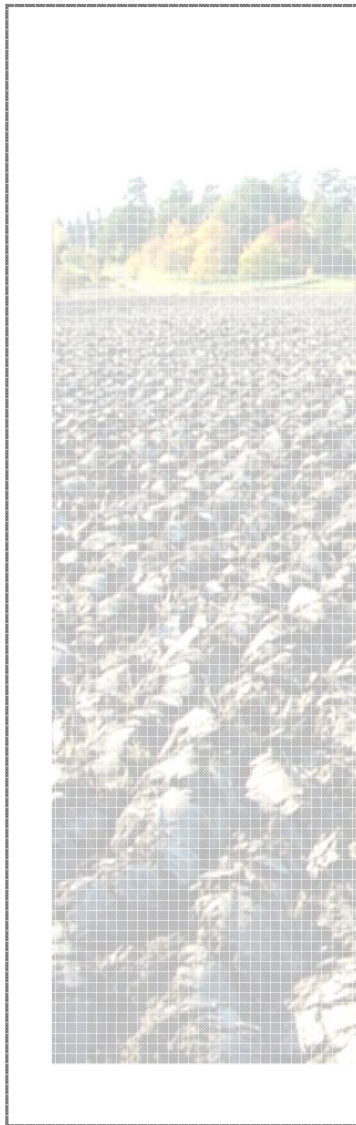

Magyarország földhasználatának alakulása a 2003-as évben

A talaj és talajvíz természeti erőforrások veszélyeztetettsége a potenciális szennyező források és azok túlhasználata miatt

Potenciális talajszennyezési források

Öntözés, műtrágyázás, növényvédőszer használat, geogén szennyezési források, városiasodás, felszíni víztestek, szemét elhelyezés, meddőhányók, gyárak, természetes és mesterséges talajvíz feltöltések, víztározók speciális használata

Szennyezés
kockázata

Talaj és talajvíz, mint természeti erőforrás

túlhasználat
kockázata

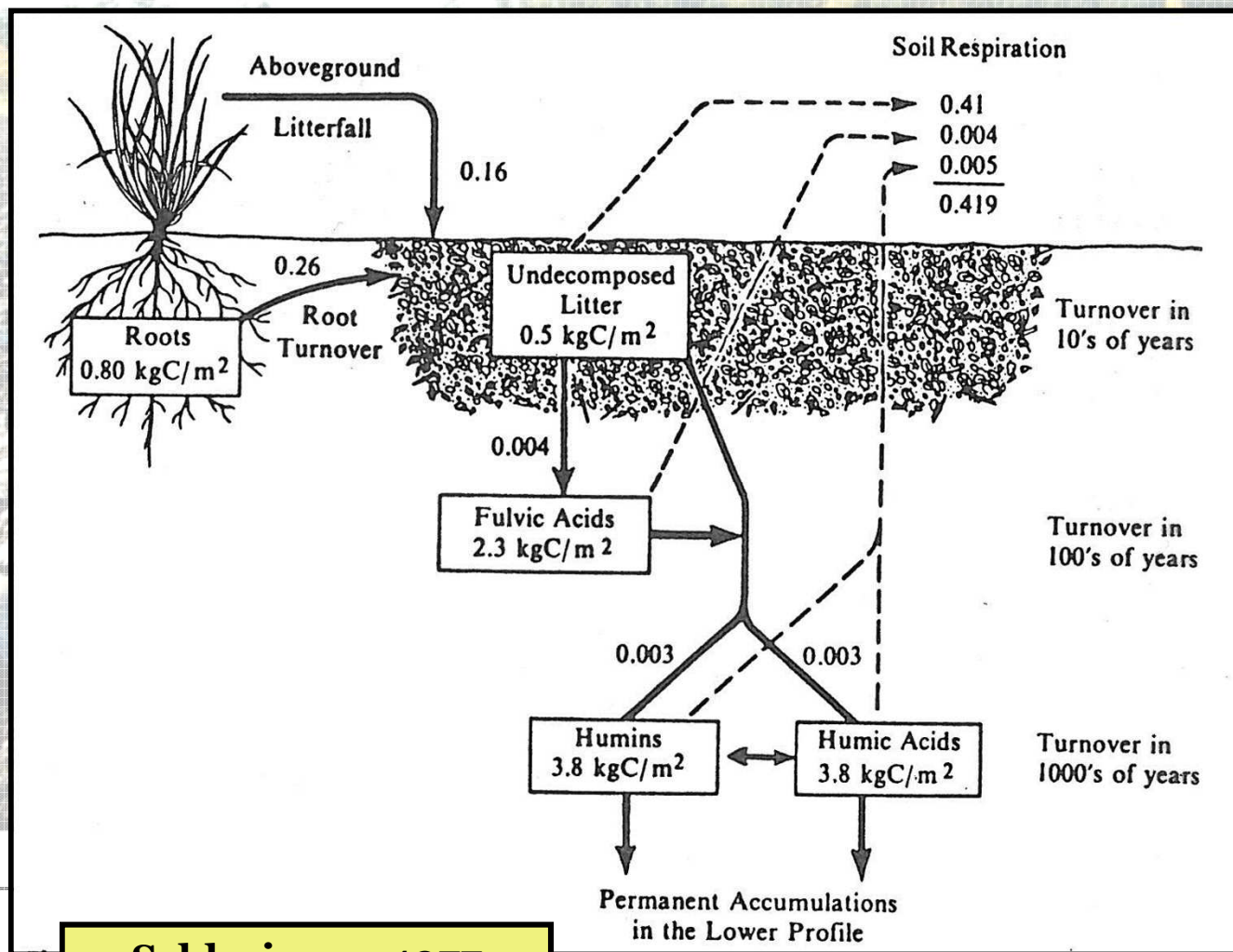
A mezőgazdasági és erdészeti termelés intenzitásának növekedése, talajvíz kivétel ivóvíz, ipari és mezőgazdasági felhasználásra, talajvíztestek felszínre kerülése különböző terepmunkálatok során

Talaj és talajvíz használat

A humuszképződés alakulása egy gyepvel borított talajban

Schlesinger, 1977

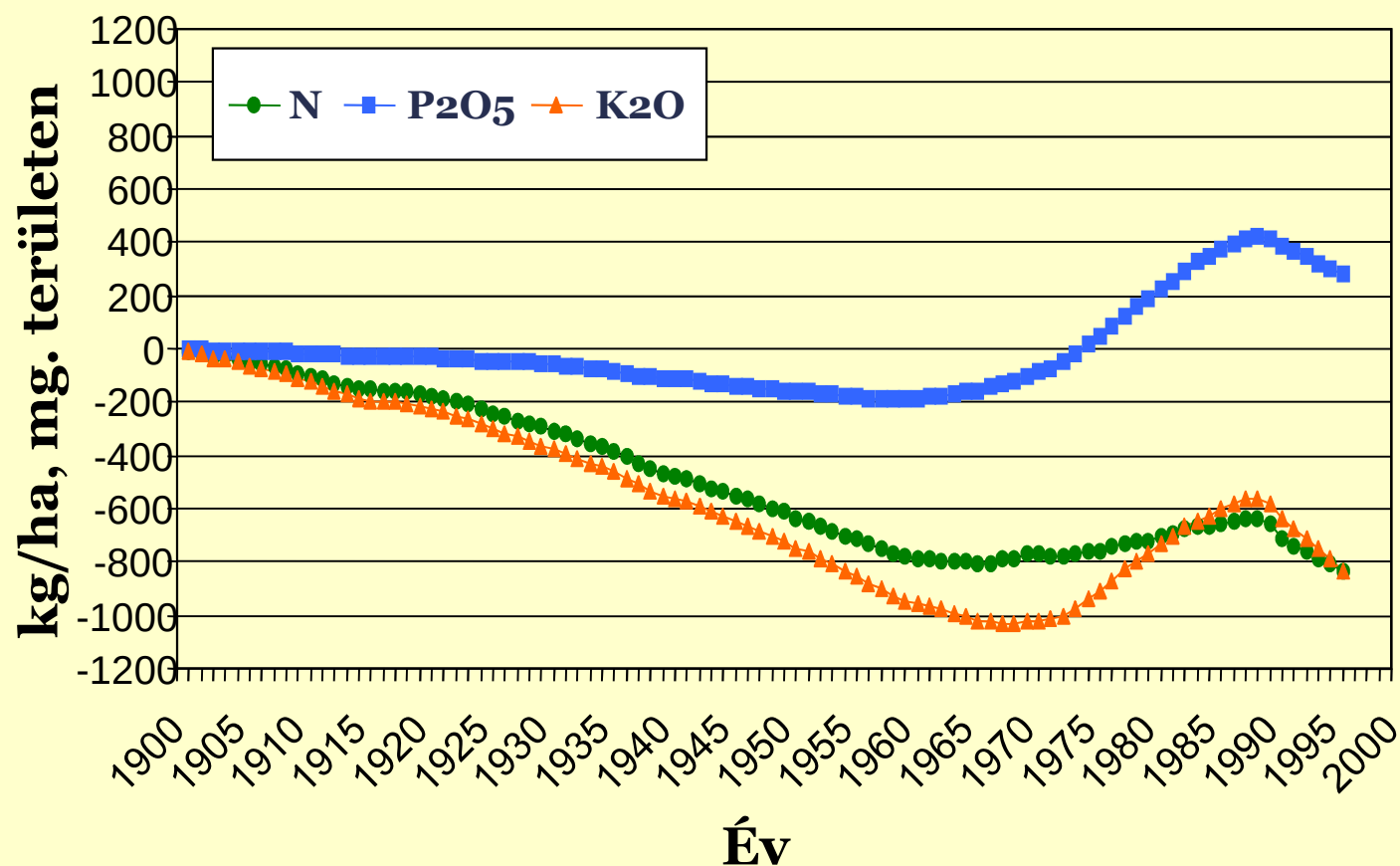

A világ megművelt területeinek változása 1850-1980 között (1850 = 100 %)

Dél-Ázsia	296 %
Délkelet-Ázsia	770 %
Európa	96 %
Észak-Amerika	409 %
Kína	179 %
Latin-Amerika	777 %
Szovjetunió	247 %
Trópusi Afrika	388 %
Összesen	279 %

Kumulált NPK mérlegek Magyarországon, 1901-1998.

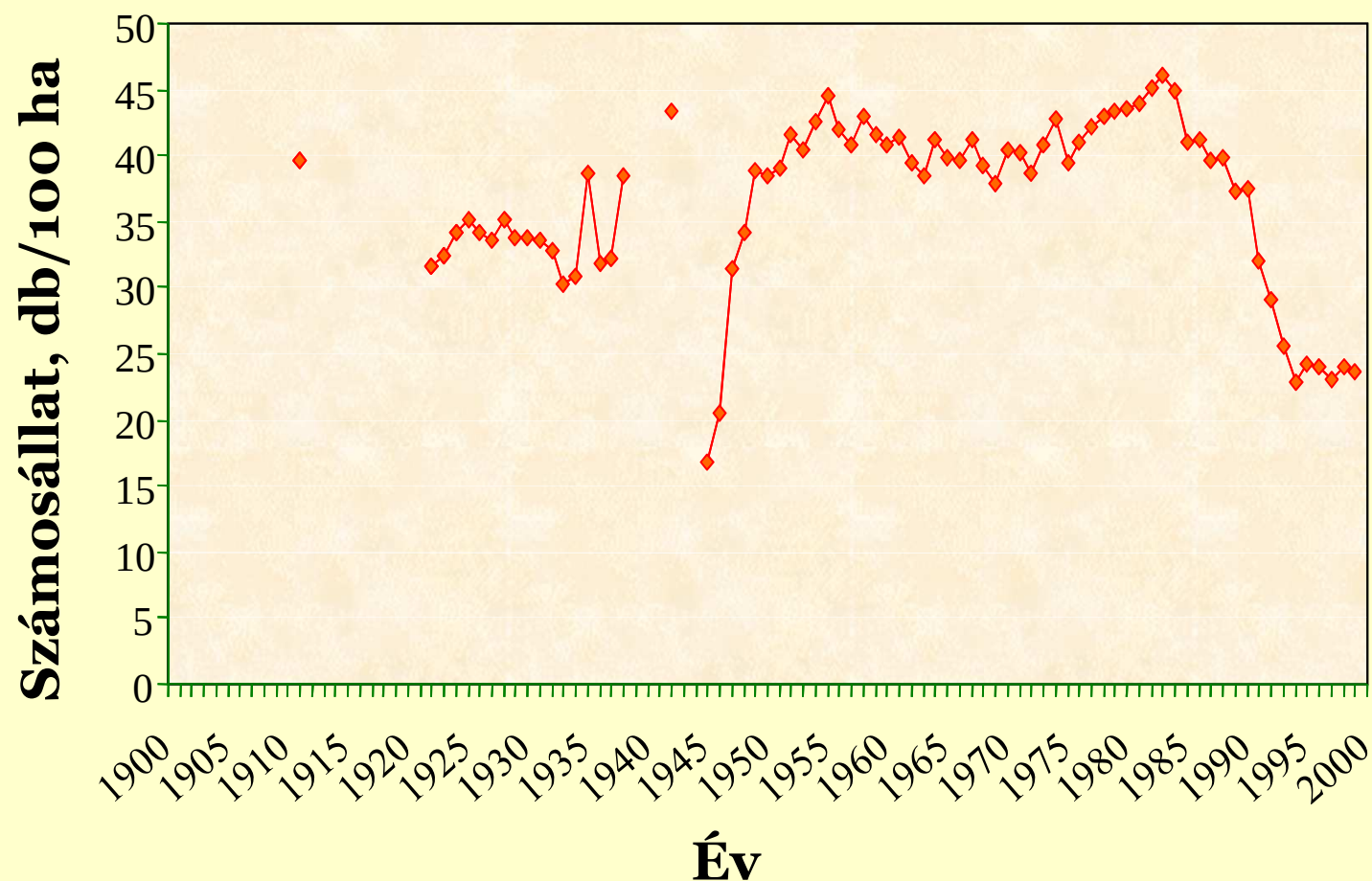
(Agronómiai megközelítés - Csathó és Radimszky, 2000)

Állatlétszám Magyarországon, 1901-1998 között

Műtrágya-felhasználás az EU-s országokban

Mezőgazdasági terület kg/ha hatóanyag

	Nitrogén (N)	Foszfor (P ₂ O ₅)	Kálium (K ₂ O)	Összes
Ausztria	33	16	19	68
Belgium/Luxemburg	117	35	61	213
Dánia	107	19	37	163
Finnország	81	26	36	143
Franciaország	83	37	47	167
Görögország	59	26	13	98
Hollandia	188	34	33	255
Írország	87	28	34	149
Nagy-Britannia	79	25	28	132
Németország	103	24	38	165
Olaszország	55	31	24	110
Portugália	29	13	12	54
Spanyolország	35	18	16	69
Svédország	66	16	17	99
EU 15	70	26	30	126

Trágya felhasználás az Európai Unió országokban

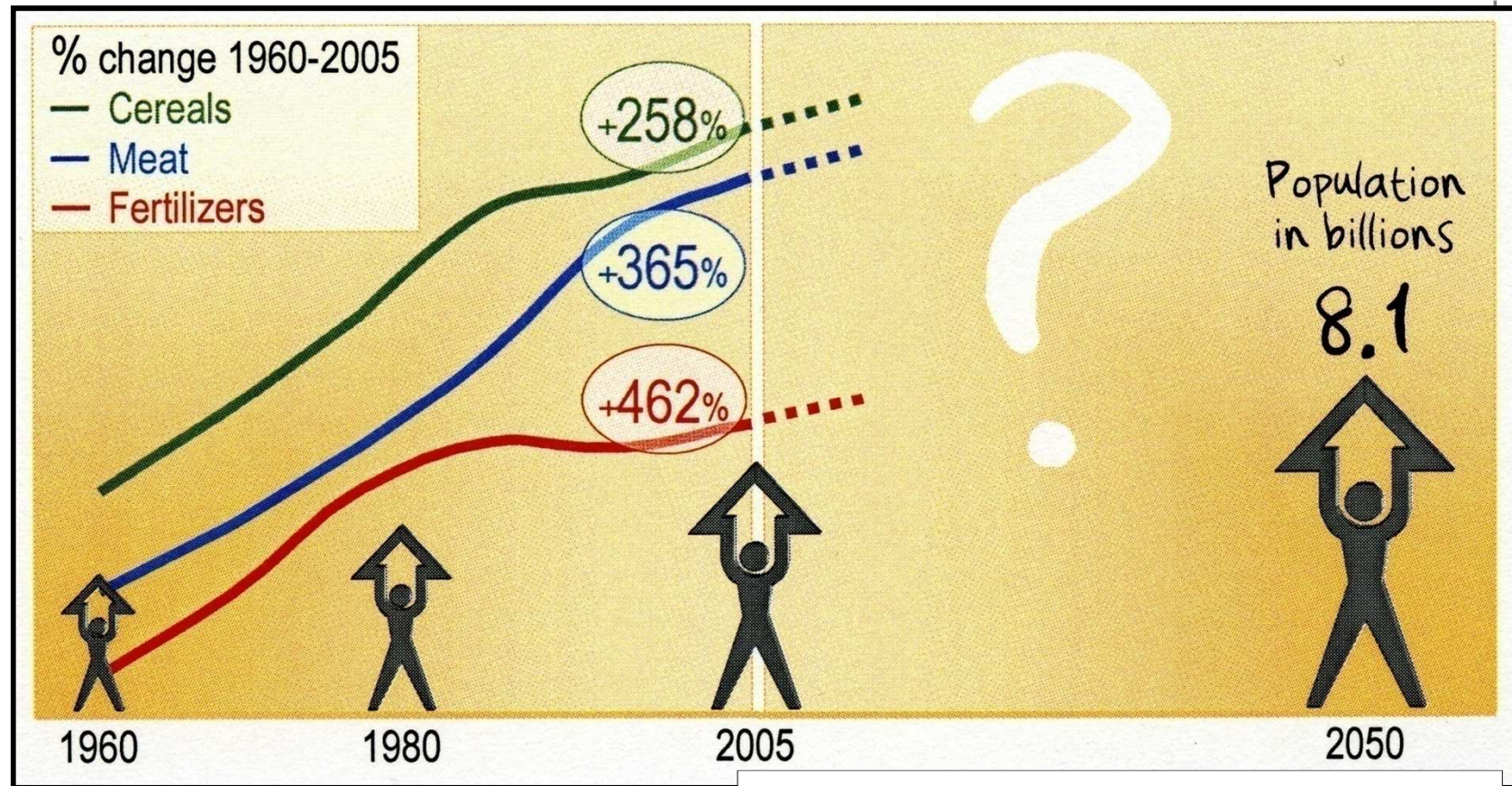

Forrás: European Fertilizer Manufacturers Association (EFMA)

Az egyre növekvő népesség ellátása

Forrás: L.M. Maene – IFA (FAQ)

Mezőgazdaság

**Uniós
költségvetés**

- 40 %

**EU tagállamok
költségvetése**

- 1%

Magyarország szerepe

- önellátás
- lakosság megtartása
- vidéki élet minősége

A **talaj** a földkéreg
legkülső
multifunkcionális
része, mely különböző
tulajdonságokkal,
tulajdonság-
együttesekkel és
funkciókkal bír.

A többi természeti
erőforrás
integrátora.

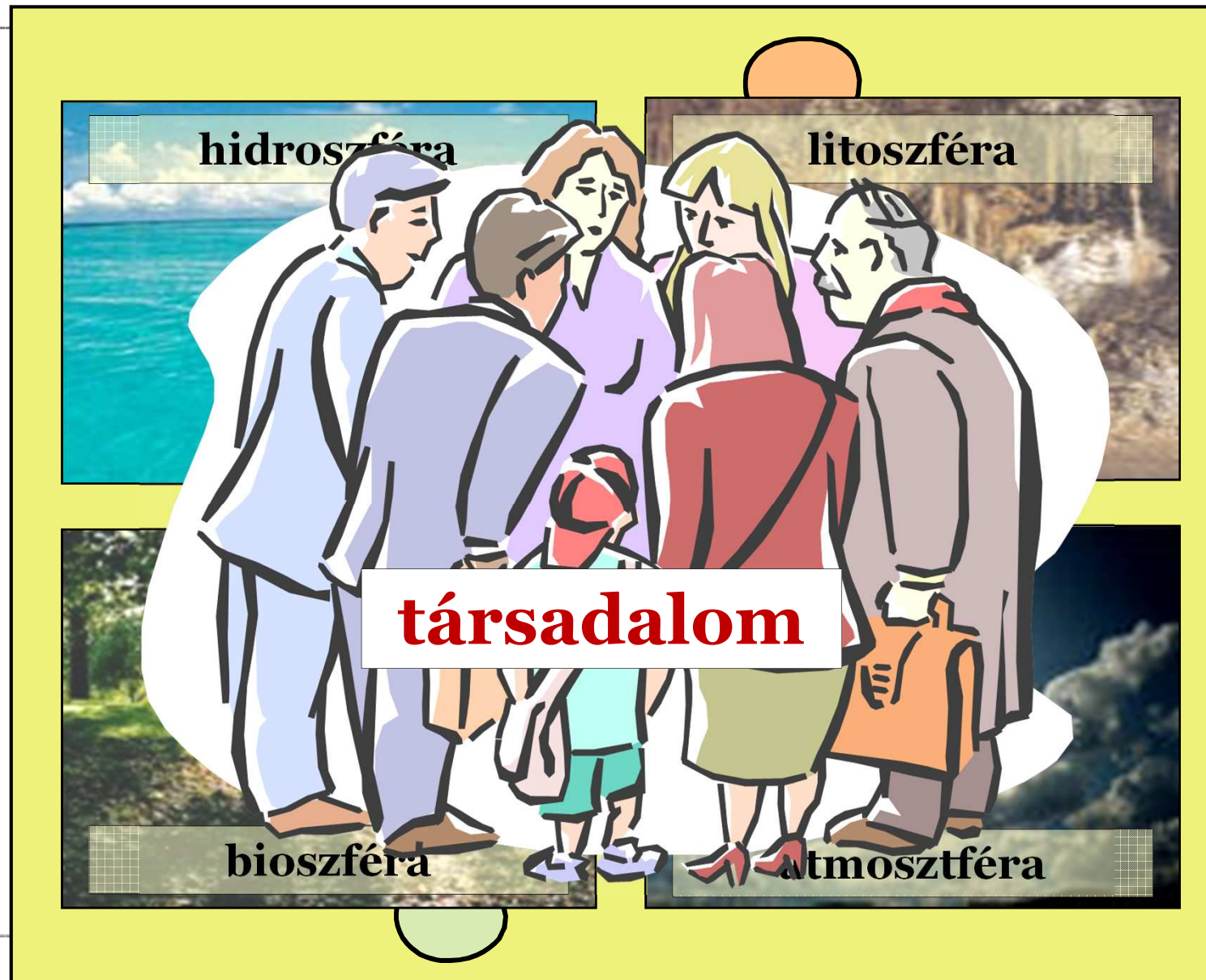
Az ésszerű talajhasználat

- az állam
  - a földtulajdonos
  - a földhasználó
  - az egész társadalom
- } részéről
megkülönböztetett
figyelmet igényel,

**átgondolt és összehangolt
intézkedéseket tesz szükségessé!**

- ✓stratégiát
  - ✓rövid-, közép-, és hosszú távú akcióprogramokat
  - ✓tudományosan megalapozott
  - ✓gazdaságilag jól indokolt
- } intézkedési tervet

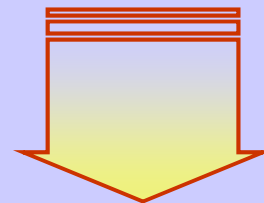

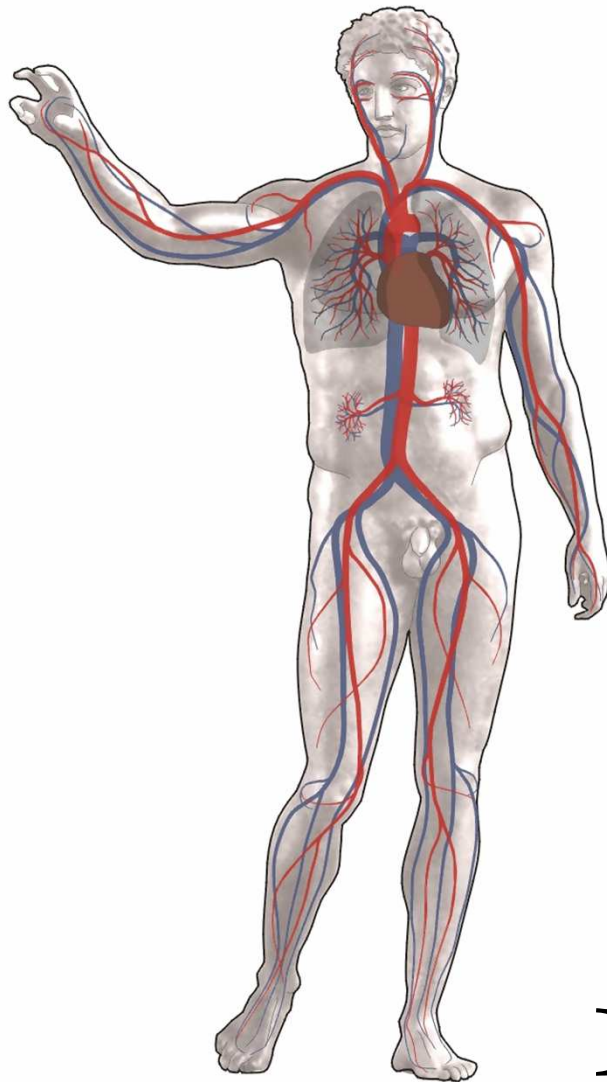

Az állami vagyon körülbelül 50 ezer
milliárd forint

3400 milliárd forint a
termőföld és az erdő értéke

Ér, patak, csermely, folyás

Érték
Érzelem
Értelem
Érdék

Érrendszer, véredény, aorta, véna

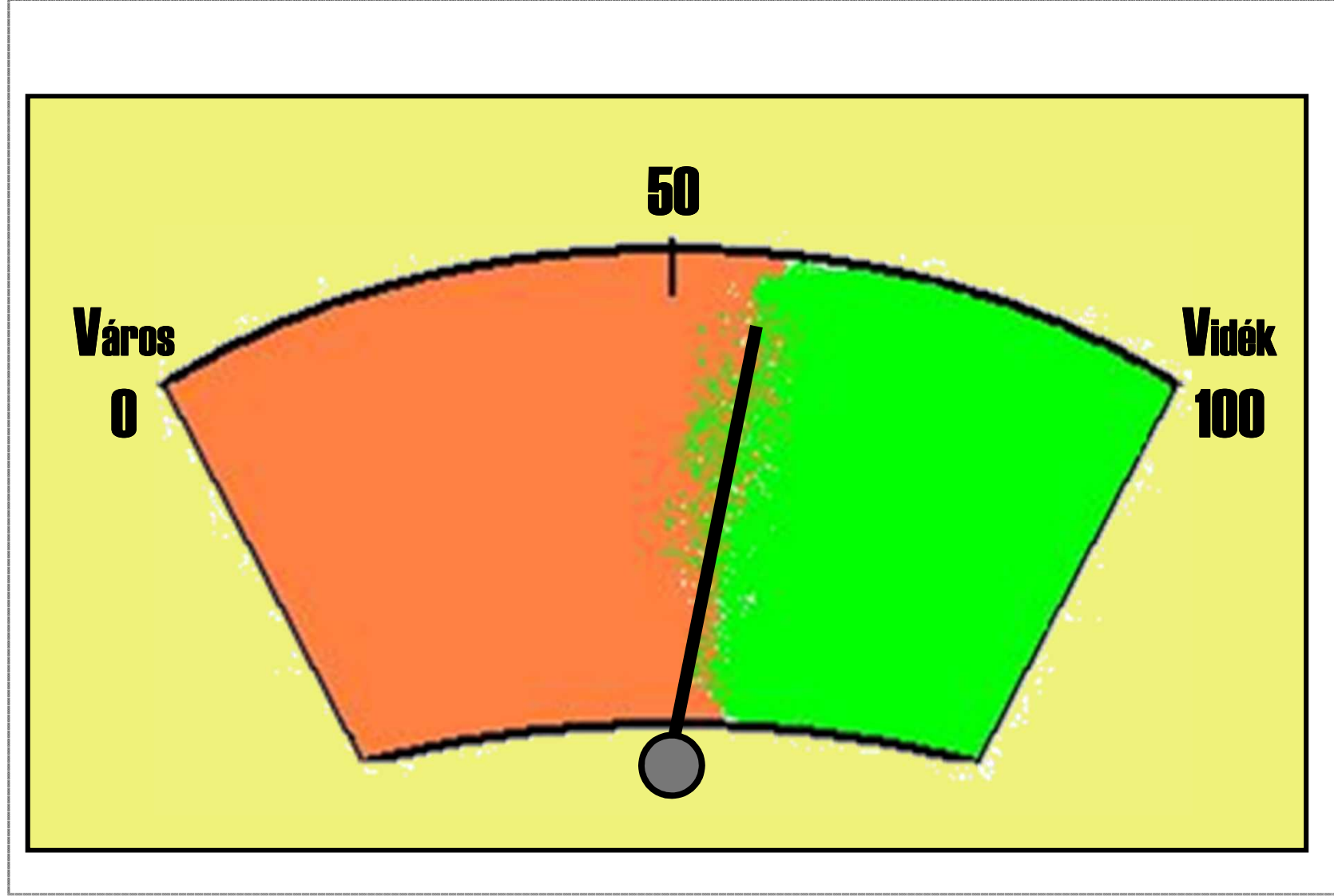

Luc Ferry időszertű gondolat

„A globalizációval a fejlődés széles körben automatikus és vak folyamattá vált. Az igazat szólva, fogalmunk sincs már arról, hogy a fejlődés vajon fejlődés-e. Hagyjuk, hogy mesékkal csapjanak be minket – olyanokkal, mint a demokrácia ígérete. Ám ma a pénzpiacok olyan logikája, mint például a delokalizáció (az üzemek áttelepítése egyik országból a másikba) a demokráciától való tényleges megfosztást eredményezi.”

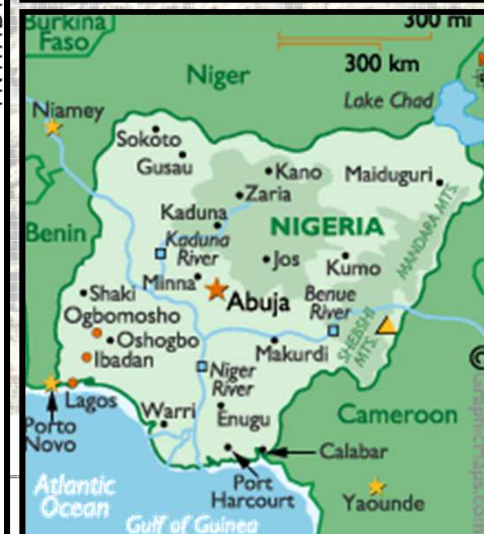
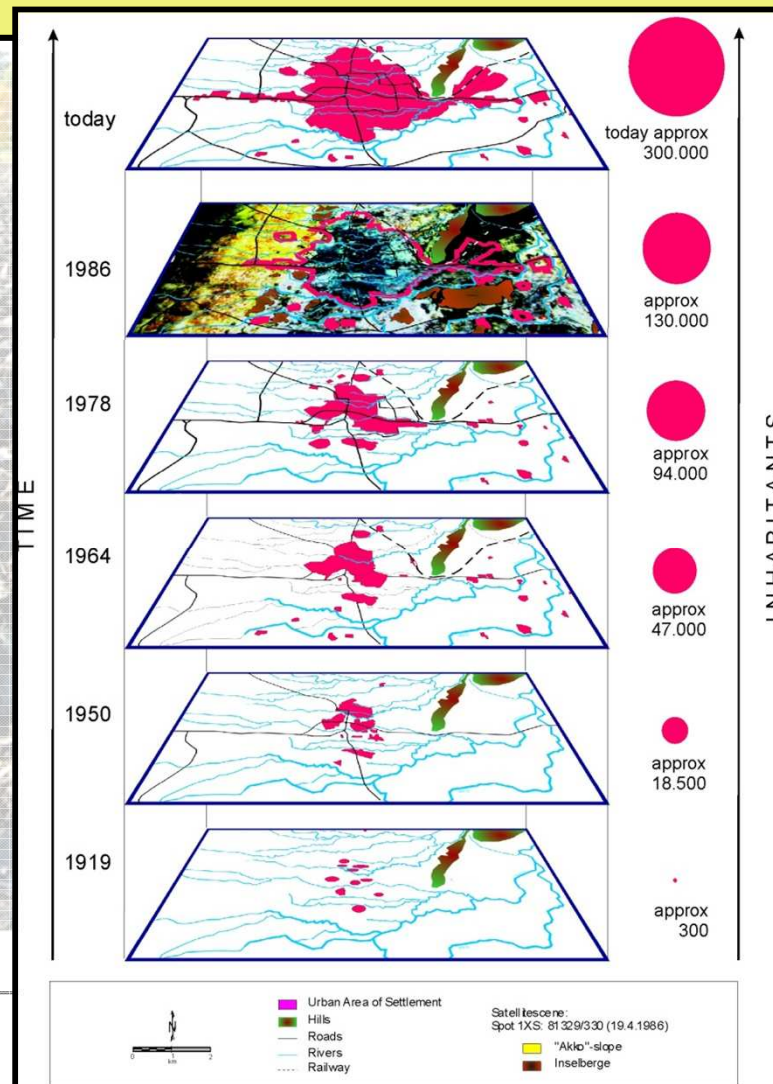
2002 -2004 francia oktatásügyi miniszter

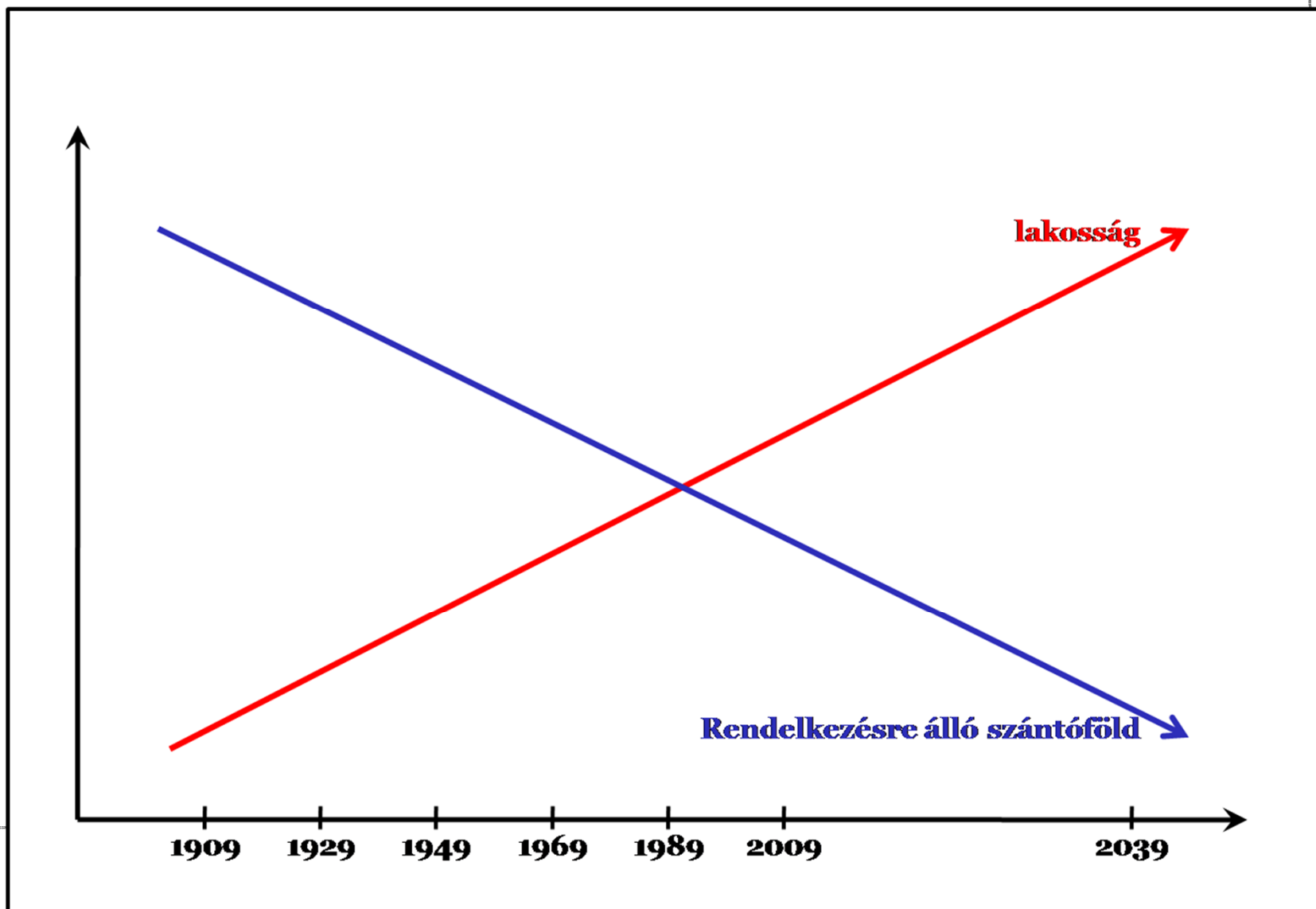

Városiasodás folyamata Gombe városában, Nigéria 1919-től napjainkig

A lakosság és a rendelkezésre álló földterület alakulása

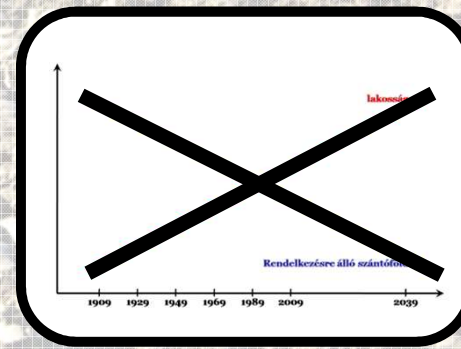

Fenntartható-e ezek után a fejlődés?

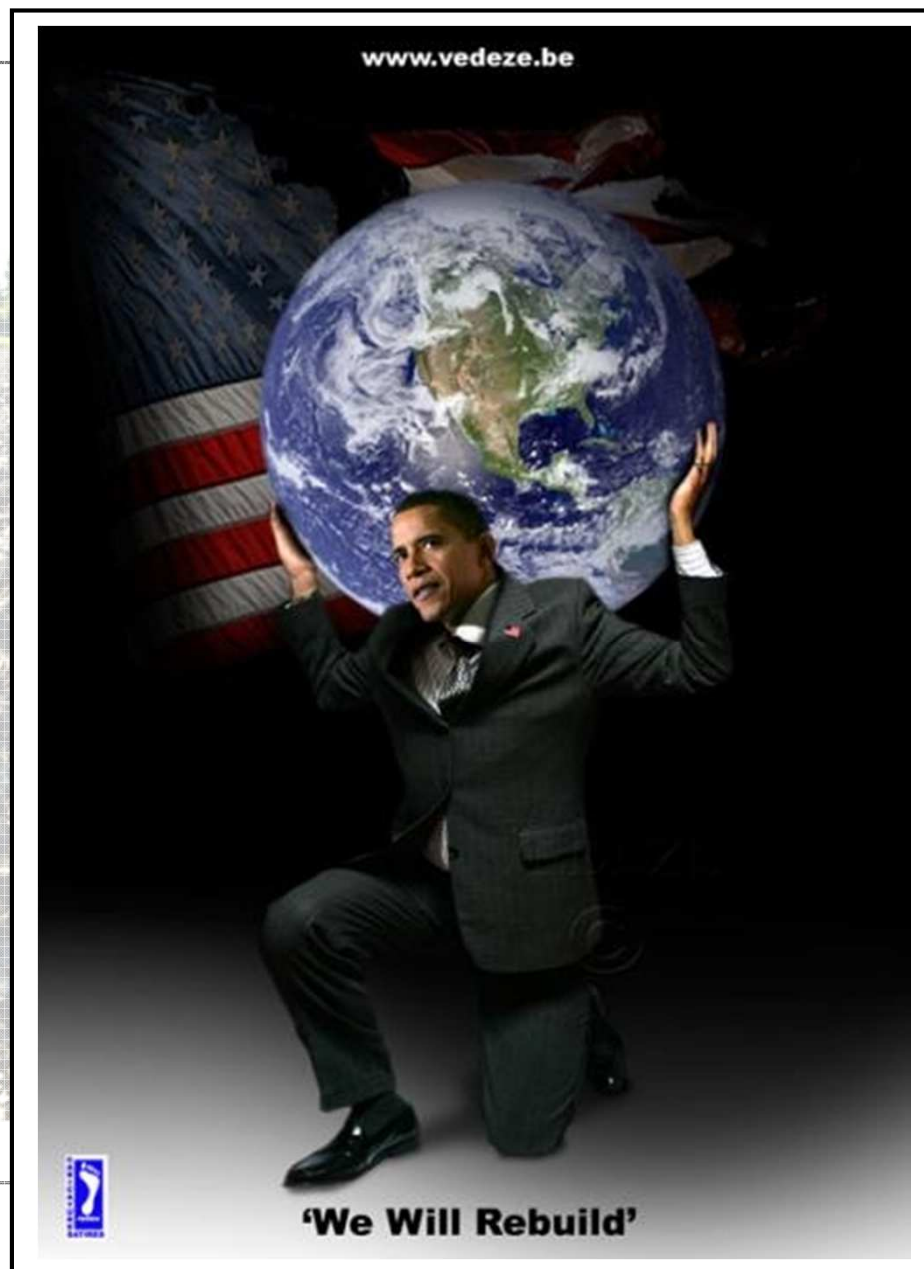
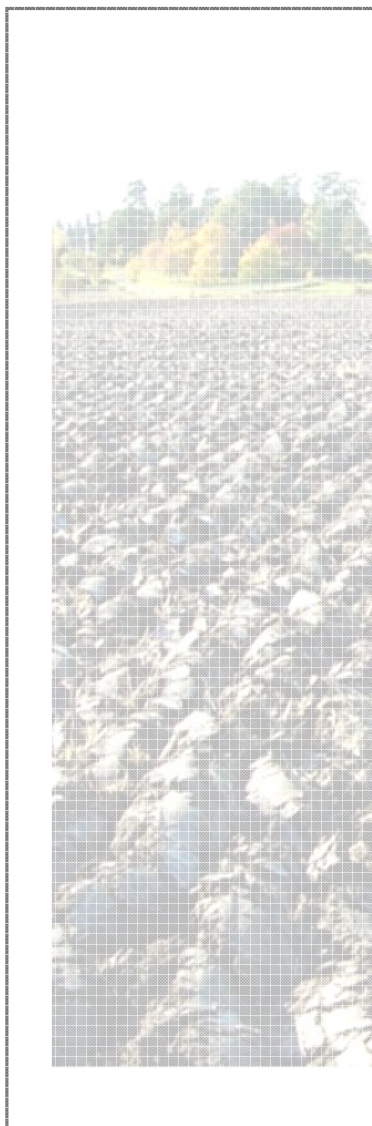

IGEN

NEM

Németh Tamás – Élelmészeti ellentmondások ...

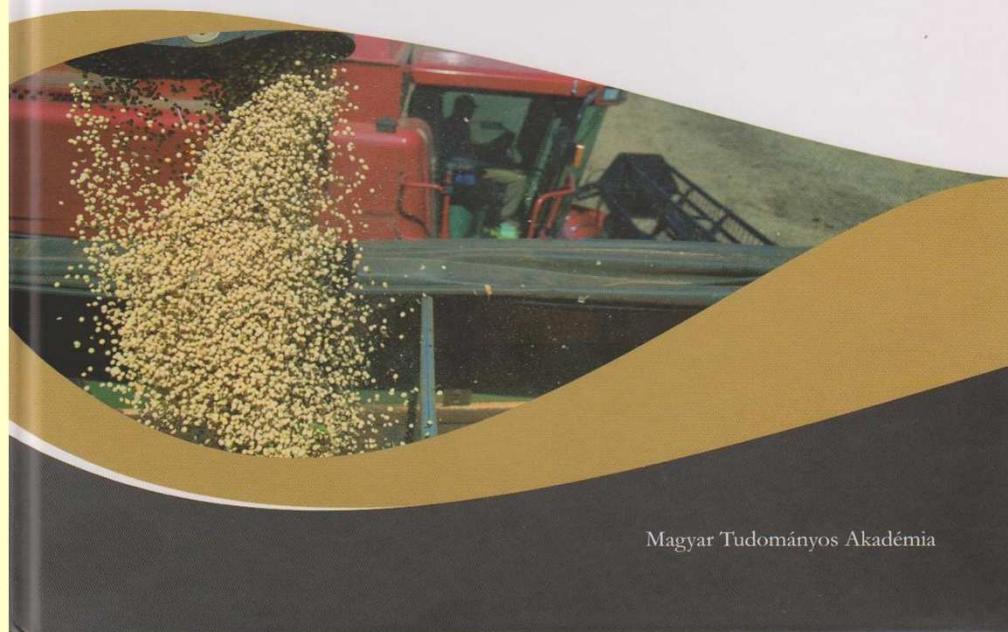

Köztisztületi Stratégiai Programok

Élelmezésbiztonság

A magyar élelmiszer-gazdaság, a vidékfejlesztés
és az élelmiszer-biztonság
stratégiai alapjai

Magyar Tudományos Akadémia

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!